

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д.УШИНСЬКОГО»
Навчально-науковий інститут фізичної культури спорту та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

**ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ І
РЕАБІЛІТАЦІЇ**

Матеріали XXVIII всеукраїнської науково-практичної конференції

Одеса 2025

УДК 376

П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ

Вченої Ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 5 від 30.10.25р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Гончар І.Л. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри спортивних дисциплін Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Кисличенко В.А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти ННПІ імені О.В.Сухомлинського НУК імені адмірала Макарова

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

*Головний редактор – професор **Форостян О.І.***

*Відповідальний редактор – професор **Соколова Г.Б.***

*Технічний редактор – доцент **Начинова О.В.***

Члени редколегії:

Арнаутова Л.В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Лещій Н.П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Маматова З.Р. – старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Орленко І.М. – доктор філософії, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Григорєва Л.В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи № 75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць, Одеса, / редколегія О.Ф.Форостян та ін. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. – 208 с.

УДК 376

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» 2025

Форостян О.І., Чумаченко А. РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ТПМ	144
Форостян О.І., Шнайдер Є. ЛОГОПЕДИЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ СТАШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	146
Тематичний напрям: Теоретико-методичні засади спеціальної та інклюзивної освіти(сучасні концепції, принципи та тенденції розвитку)	
Пелепчук О.С.,Рибак О.Ю. ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ПРОВІДНИЙ КОМПОНЕНТ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	149
Татарська А. А. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВНОЇ ЗДАТНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ З ПЕРВИННИМ ТОТАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	152
Тематичний напрям: Соціальна інклюзія та адаптація осіб з особливими потребами в освітньому та суспільному середовищі	
Бідуліна Т.О., Стахова Л.Л.ОРГАНІЗАЦІЯ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ІЗ ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ В УМОВАХ МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ	156
Кравець Ю.О. ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА	162
Соколова Г.Б., Гуцаленко О.О. ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК СИСТЕМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	164
Форостян О.І., Комар Ю. СОЦІАЛІЗАЦІЯ ТА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ДІСГРАФІЄЮ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ	168
Тематичний напрям: Підготовка та професійний розвиток фахівця у сфері спеціальної та інклюзивної освіти, фізичного виховання	
Бажмін В.Б. ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗА КУРСОМ МЕТОДИКА АДАПТИВНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	171
Орленко І.М., Камінська Д.А. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЛОГОПЕДА ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОЇ МОВЛЕННЄВОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ З ООП В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	174
Суменко Т.Ю.ІНКЛЮЗІЯ ЯК НОВА ПАРАДИГМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ	177
Шевченко В.М. КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД В ПІДГОТОВЦІ СУРДОПЕДАГОГІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	184
Veronika Kovylyna INTERNATIONAL PERSPECTIVES ON TRAINING PROFESSIONALS IN SPECIAL AND INCLUSIVE EDUCATION	189
Тематичний напрям: Сучасні тенденції фізкультурно-спортивної реабілітації у різних груп населення	
Бєседа В. В.ВПЛИВ ПСИХІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ НА ПОСТАВУ ЛЮДИНИ ЗА БОДИНАМІЧНИМ АНАЛІЗОМ ЛІЗБЕТ МАРЧЕР	193
Тодоров П.І., Соколов Г.О. ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МОТОРНИХ І КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ НА ЗАНТТЯХ З ЄДИНОБОРСТВ	196
Bukhovets B. O., Dolynskyi B. T., Ivashkiv S. V., Hramatyk V. M., Krachylova D. A. ADAPTIVE PHYSICAL EDUCATION AS A COMPONENT OF THE PHYSICAL AND SPORTS REHABILITATION PROCESS OF ATHLETE	199

комунікативної компетентності дитини з первинним недорозвитком мовлення в природних умовах.

Список використаних джерел

1. Гуменюк О. С., Пацула І. Н., Павлюк А. С. Психолого-педагогічні характеристики дітей із загальним недорозвиненням мовлення та роль психолого-педагогічної характеристики в організації корекційно-розвиткового процесу з дітьми. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль, Україна, 29-30 вересня 2022 року*. Тернопіль : СМП "Тайп", 2022. С. 113-126. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/27095> (дата звернення: 29.09.2025.)
2. Кабельнікова, Н. В. Первинне недорозвинення мовлення у дітей (клінічний, психолінгвістичний та психолого-педагогічний аспекти) : навчальний посібник. Херсон: Борисфен-про, 2017. 222с. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/10504> (дата звернення: 26.09.2025.)
3. Куранова С. І. Основи психолінгвістики: Навчальний посібник. К.: Академія, 2012. 209с. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/05/Kuranova.pdf> (дата звернення: 27.09.2025.)
4. Логопедія. Підручник, третє видання, перероблене і доповнене / за ред. М.К. Шеремет. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2014. 672 с.
5. Переворська О. І., Кобзева І. М. Формування комунікативної компетентності як складника підготовки дітей з мовленнєвими порушеннями до шкільного навчання. *Вісник університету ім. А. Нобеля*. Дніпро, 2021. Вип. 2 (22). С. 78 - 84. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2021/2/10.pdf> (дата звернення: 10.10.2025.)
6. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс. 2013. 108 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/10502/1/Trofimenko5.pdf> (дата звернення: 26.01.2025.)

Соціальна інклюзія та адаптація осіб з особливими потребами в освітньому та суспільному середовищі

Бідуліна Т.О., науковий керівник Стахова Л.Л.

**ОРГАНІЗАЦІЯ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ІЗ ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ В УМОВАХ
МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ**

Анотація. У статті досліджено організацію логопедичної допомоги військовослужбовцям із порушеннями мовлення в медичних закладах України. Розглянуто наслідки травм голови, шиї та щелепно-лицьової ділянки для мовленнєвих функцій, а також окреслено ключові проблеми, зокрема дефіцит фахівців і відсутність уніфікованого протоколу взаємодії в

мультидисциплінарних командах. Проаналізовано міжнародний досвід, де застосовують комплексні програми реабілітації, телемедицину та цифрові платформи. Показано, що ефективна реабілітація потребує системного підходу, інтеграції міждисциплінарної взаємодії, використання сучасних технологій та підвищення кваліфікації логопедів. Отримані результати дозволяють формувати рекомендації щодо вдосконалення організації логопедичної допомоги та підвищення ефективності відновлення мовленнєвих і когнітивних функцій військових.

Ключові слова: логопедична допомога, військові, порушення мовлення, реабілітація, мультидисциплінарна команда, телереабілітація.

SPEECH-LANGUAGE SUPPORT FOR MILITARY PERSONNEL WITH SPEECH DISORDERS IN MEDICAL INSTITUTIONS

Abstract. This article examines the organization of speech therapy assistance to servicemen with speech disorders in medical institutions of Ukraine. The study explores the impact of head, neck, and maxillofacial injuries on speech functions and highlights major challenges, such as the limited number of qualified specialists and the lack of a standardized protocol for collaboration within multidisciplinary teams. International practices using comprehensive rehabilitation programs, telemedicine, and digital platforms are analyzed. The study shows that effective rehabilitation requires a systematic approach, multidisciplinary collaboration, modern technologies, and professional development of Speech-language pathologists. The obtained results make it possible to formulate recommendations for improving the organization of speech therapy care and increasing the effectiveness of restoring the speech and cognitive functions of the military.

Keywords: speech-language pathology, military personnel, speech disorders, rehabilitation, multidisciplinary team, telerehabilitation.

Постановка проблеми. Бойові дії останніх років в Україні характеризуються використанням високоточної зброї, дронів-камікадзе, вибухових пристроїв із потужною ударною хвилею та уламковою дією, що призвело до зміни характеру та структури бойових травм: якщо раніше переважали ушкодження кінцівок, то сьогодні значно зросла частка поранень голови, шиї та щелепно-лицьової ділянки. За узагальненими даними, наведеними Н. Лопатинською та В. Мельник, частка поранень голови серед військовослужбовців зросла з 33 % до 45 % у період повномасштабного вторгнення [2, с.90]. Саме ці ураження становлять найбільшу небезпеку для життя і функціонування органів мовлення, адже часто супроводжуються черепно-мозковими травмами (ЧМТ), контузіїми, ураженнями мовленнєвих центрів мозку та артикуляційного апарату. Внаслідок цього у поранених виникають тяжкі мовленнєві розлади — афазія, дисфагія, дизартрія, дисфонія, а також набуте заїкання, що має неврологічне й психогенне підґрунтя [1; 5].

Найбільше від цих змін страждають саме військовослужбовці, які безпосередньо перебувають у зоні бойових дій і зазнають впливу сучасних

видів зброї. Для них мовленнєві порушення — це не лише медична, а й глибока соціально-психологічна проблема. Втрата можливості говорити, висловлювати емоції, спілкуватися з лікарями, побратимами та рідними ускладнює процес реабілітації, посилює відчуття ізольованості й може призводити до вторинних психоемоційних розладів, включаючи суїцидальні стани.

Відповідно до Статті 10 Закону України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я», терапевт мови і мовлення входить до складу мультидисциплінарної реабілітаційної команди, що передбачає спільну роботу з лікарями, психологами, реабілітологами та іншими фахівцями. Проте українські університети не готували логопедів до роботи саме з військовими пацієнтами, через що сьогодні спостерігається значний дефіцит спеціалістів, здатних проводити комплексну мовленнєву реабілітацію поранених. Ситуацію ускладнює також відсутність єдиного протоколу взаємодії між лікарями та логопедами, що обмежує ефективність організації допомоги [2]. Незважаючи на те, що в останній час українські спеціалісти почали інтегрувати досвід зарубіжних фахівців, його впровадження відбувається фрагментарно і не забезпечує комплексної та системної реабілітації. Тому проблема організації логопедичної допомоги набуває особливої актуальності і потребує системного наукового дослідження для забезпечення ефективної реабілітації військових із порушеннями мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема допомоги військовослужбовцям із порушеннями мовлення активно розглядається в сучасних зарубіжних наукових дослідженнях, в той час, як в українських публікаціях ефективність надання логопедичних послуг майже не представлена. Вітчизняні джерела досить обмежені й переважно описують індивідуальні випадки або локальні дослідження, що відображають практичний досвід роботи з пораненими бійцями: інтеграцію психолого-логопедичного супроводу, адаптацію методик афазіології до контексту бойових травм, а також використання телереабілітації й цифрових вправ для продовження терапії поза межами стаціонару. Проте український науковий сектор логопедії ще потребує досліджень довготривалих результатів і стандартизації протоколів.

У працях Н. Лопатинської та В. Мельник можна знайти узагальнення даних про зростання травм голови під час повномасштабного вторгнення, а також основні типи мовленнєвих порушень серед військовослужбовців [2]. У дослідженнях Н. Бабич і С. Король акцентована увага на необхідності вивчення та інтеграції міжнародного досвіду до українських реалій, а також важливості міждисциплінарної взаємодії логопеда з іншими фахівцями мультидисциплінарної реабілітаційної команди [1].

Аналіз міжнародної літератури щодо логопедичної допомоги військовим із порушеннями мовлення демонструє значну варіативність діагностичних методик та терапевтичних технологій у різних країнах. Загальною тенденцією є інтеграція логопедичної допомоги у систему

комплексної реабілітації, де робота фахівців будується на співпраці логопедів, психологів, фізіотерапевтів та інших медичних спеціалістів. Міжнародні дослідження (R. Norman, C. Jaramillo, M. Amuan Wells, B. Eapen, M. Pugh) підкреслюють важливість інтеграції логопедичних та нейропсихологічних підходів.

Міжнародний досвід свідчить, що ефективна логопедична терапія включає поєднання класичних методик із сучасними технологіями, такими як комп'ютеризовані програми для тренування мовлення, телемедичні платформи для дистанційного консультування та контролю процесу реабілітації, мобільні додатки для когнітивної та мовленнєвої стимуляції. Такий підхід дозволяє забезпечити всебічне відновлення функцій мовлення та когнітивних навичок у військових, сприяє підвищенню якості комунікації та соціальній адаптації пацієнтів після поранень [4; 5].

Метою статті є огляд особливостей організації логопедичної допомоги військовослужбовцям із порушенням мовлення в умовах медичного закладу, аналіз міжнародних практик та можливості їхньої інтеграції в Україні.

Виклад основного матеріалу. В Україні організація логопедичної допомоги військовослужбовцям із порушенням мовлення в умовах медичного закладу перебуває на етапі становлення та розвитку. На основі чинного законодавства, зокрема Закону України “Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я” № 1053-ІХ від 03 грудня 2020 року, передбачено безоплатне надання реабілітації для осіб, які отримали інвалідність внаслідок бойових дій. При цьому реабілітаційний процес у медичних закладах поділяється на гостру, стаціонарну та амбулаторну фази, тривалість яких визначається індивідуально та залежить від стану пацієнта, але законом передбачено можливість безоплатної послуги протягом визначеного періоду (від двох 14-денних циклів до восьми протягом року.) Однак, на практиці тривалість і якість реабілітації залежать від наявних ресурсів і кадрового забезпечення медичного закладу.

До складу мультидисциплінарної команди супроводу входить терапевт мови і мовлення, який відповідає за оцінку та відновлення мовленнєвої продуктивності та функцій ковтання пацієнта. В Україні цю роль здебільшого виконують звичайні практикуючі логопеди, які самостійно перекваліфікувалися або набули практичного досвіду під час роботи в реабілітаційних центрах, оскільки спеціальної підготовки для роботи з військовими пацієнтами українські університети наразі не надають.

Недосконала координація взаємодії між лікарями, логопедами та іншими членами мультидисциплінарної команди знижує ефективність надання допомоги, а використання міжнародного досвіду відбувається частково і не забезпечує повноцінної та системної реабілітації.

Закордонні терапевти мови й мовлення відповідають за діагностику та лікування когнітивно-комунікативних розладів після тяжких травм головного мозку, тому інструменти оцінювання таких розладів постійно оновлюються. Вони працюють за міжнародними стандартами, такими як ASHA (провідна професійна організація в США, що встановлює стандарти для сертифікації та

практики логопедів.), VA/DOD (це спільні клінічні практичні настанови для лікування травм головного мозку та когнітивних порушень у ветеранів та військовослужбовців), INCOG (міжнародні настанови щодо когнітивної реабілітації після легких травм головного мозку та струсів). У США та Європі розроблені комплексні програми реабілітації військових із наслідками черепно-мозкових травм (ЧМТ), які підтвердили свою ефективність. Вони включають раннє виявлення когнітивно-комунікативних порушень, а також дають практичні рекомендації щодо організації логопедичної терапії. Особлива увага приділяється комплексному підходу, який поєднує лікування, реабілітацію, логопедичну терапію та альтернативні засоби, а також взаємодію з психіатрами та психологами, враховуючи вплив посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та підвищеного стресу на мовні порушення.

У міжнародній практиці, зокрема у Сполучених Штатах Америки, активно впроваджуються цифрові інструменти та телемедицину у процес реабілітації військовослужбовців із наслідками черепно-мозкових травм. Зокрема, мобільний додаток Concussion Coach, розроблений Департаментом у справах ветеранів США, застосовується для підтримки пацієнтів у подоланні когнітивних і комунікативних труднощів після контузії, а також для продовження терапії поза межами стаціонару. Такі телереабілітаційні рішення забезпечують безперервність лікування, підвищують доступність логопедичної допомоги та сприяють успішній соціальній адаптації ветеранів до повсякденного життя.

Міжнародні моделі логопедичної реабілітації передбачають інтеграцію трансдисциплінарних клінічних консультацій, систематичне консультування пацієнтів і їхніх сімей, використання допоміжних технологій та мультисенсорних методик, а також інноваційних програм, спрямованих на підтримку навчальної та соціальної активності ветеранів. Такі підходи забезпечують комплексний, системний та безперервний супровід пацієнта на всіх етапах реабілітації, враховують когнітивні, комунікативні та психологічні аспекти стану та можуть бути адаптовані до української медичної практики з метою підвищення ефективності логопедичного супроводу у військовослужбовців [4;5].

Також в США та країнах Європи існують міжнародні асоціації логопедів та мережі центрів, які надають логопедичну допомогу військовим як в стаціонарних, так і в амбулаторних умовах. Наприклад, ISTA в Німеччині надає логопедичні послуги англomовним сім'ям військовослужбовців, або мережа клінік Warm Springs Rehabilitation System в США, яка спеціалізується на післяопераційній реабілітації військових, включаючи фізичну, мовну, професійну та респіраторну терапію. Це дає змогу отримувати висококваліфікаційну допомогу безперервно та незалежно від територіальної приналежності.

Висновок та перспективи. Організація логопедичної допомоги військовослужбовцям із порушеннями мовлення в медичних закладах повинна ґрунтуватися на принципах системності, міждисциплінарності та

безперервності реабілітації. Раннє залучення логопеда після стабілізації життєвих функцій дозволяє здійснити скринінг мовлення та ковтання, виявити афазію, дизартрію, дисфонію, дисфагію та інші порушення, визначити прогноз і розробити індивідуальний план відновлення.

Ефективність допомоги забезпечується взаємодією лікарів, логопедів, психологів, фізичних терапевтів та інших фахівців, що дозволяє враховувати неврологічні, психологічні, когнітивні та соціальні аспекти стану пацієнта. Поетапна модель реабілітації включає стаціонарну роботу над диханням, голосоутворенням, артикуляцією та розумінням мови, інтенсивну терапію з використанням когнітивних та рухових вправ, залучення членів родини, а також продовження занять із застосуванням телереабілітаційних технологій.

Ключовим є кадрове забезпечення: логопеди повинні володіти знаннями з нейрологопедії, афазіології та нейропсихології, проходити стажування та впроваджувати міжнародні стандарти (ASHA, VA/DOD, INCOG). Оцінка ефективності базується на динаміці мовленнєвого відновлення, покращенні якості життя та рівня соціальної адаптації.

Таким чином, інтеграція міжнародного досвіду у мультидисциплінарну роботу українських медичних закладів дозволить забезпечити більш системну, ефективну та безперервну реабілітацію військових із порушеннями мовлення, підвищити рівень відновлення когнітивно-комунікативних функцій і сприяти соціальній та психологічній реінтеграції захисників України.

Список використаних джерел

1. Бабич Наталія Миколаївна. Мовленнєві дисфункції у військових з наслідками ЧМТ: огляд літератури. *Журнал «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*, № 8(42), 2024.
2. Лопатинська Н.А., Мельник В.М. Психолого-логопедичний супровід військовослужбовців в системі реабілітації після отриманих бойових травм. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*, 2024. №35 (74). С. 89-94. <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2024.3/13>
3. Іваненко І. Логопедична допомога військовим: міжнародний та український досвід. *Психологія та педагогіка: сучасні дослідження*, № 4, 2023, с. 45–52.
4. American Speech-Language-Hearing Association (ASHA). Guidelines for Speech-Language Pathology Services for Adults. URL: <https://www.asha.org/practice/> (дата звернення: 01.10.2025).
5. Norman R., Jaramillo C., Amuan Wells M., Eapen B., Pugh M. Speech and language disorders in veterans of Iraq and Afghanistan: prevalence and rehabilitation. *Journal of Communication Disorders*, 2017; 68: 1–12.

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
Збірник наукових праць

За зміст та орфографічне оформлення відповідальність несуть автори наукових робіт